

Ἡ ἀγωνία καὶ τὸ νόημα τῆς ἱστορίας

Ὁ ἀνθρωπιστικὸς μῦθος τῆς νεωτερικότητας ἀμφισβήτησε τὴν ὑπερβατικὴ ἀναφορὰ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Μετὰ τὴν πτώχευση αὐτὴ ἀκολούθησε καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς πίστεως στὸν ἄνθρωπο. Μὲ τὴν κατάρρευση τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ μύθου, ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του τὸ ἀβυσσαλεὸ κενό, τὸ χαῖνον μηδέν. Μετὰ τὸν ἰουδαιοχριστιανισμό, ἡ ἱστορία ἀναδεικνύεται ἀπόλυτα διαφοροποιημένη ἀπὸ μία κυριαρχικὴ φύση, ἀπὸ ἕναν κόσμο ὅπου ὑποκείμενο καὶ ἀντικείμενο ἰσορροποῦσαν σὲ μίαν ἁρμονικὴ σύμπνοια. Ἡ ἀνάδυση τῆς ἱστορικῆς προοπτικῆς πρόβαλε ὡς μία ἀδήριτη διαδικασία ξέχωρη καί, ἐν τέλει, ἀνταγωνιστικὴ πρὸς τὴ φύση. Στὴν ἐποχὴ τῆς μαζικῆς δημοκρατίας, ἡ πανουργία τῆς ἱστορίας τείνει νὰ ἀκυρώσει τὸ περιεχόμενό της ὡς περιπέτεια τοῦ ἀνθρώπου στὸ γίγνεσθαι καὶ νὰ γίνῃ ἡ ἀδιαφάνεια καὶ ἡ ἀδράνεια τῶν τεχνιτῶν κατασκευῶν, νὰ γίνῃ ἱστορία τοῦ κυβερνο-ἀνθρώπου, τῆς τεχνητῆς νοημοσύνης καὶ τῆς βιοτεχνολογίας.

Ὡστόσο, ἡ μετανεωτερικὴ κατάσταση δὲν κήρυξε μονάχα τὸ τέλος τῶν μεγάλων ἀφηγήσεων τῆς φιλοσοφικῆς καὶ θεολογικῆς παράδοσης ἀλλὰ καὶ τὸ τέλος τῆς ἱστορίας. Στὴ σκιά τοῦ ἐγγελιοῦ συστήματος, τὸ τέλος τῆς ἱστορίας, πὺν διακηρύσσουν κυνικὰ οἱ φιλελευθεριστὲς τῆς Ἀμερικῆς, δὲν σημαίνει ἀπλῶς τὴν ὀριστικὴ νίκη τῆς οἰκονομίας τῆς ἀγορᾶς στὸ πλαίσιο τοῦ παγκόσμιου δυτικοῦ πολιτισμοῦ ἢ τὴν ἀδυναμία τῆς ἱστορίας νὰ παραγάγῃ νέες πραγματικότητες ἢ ἀκόμη νὰ νοηματοδοτήσῃ τὸν κόσμο καὶ τὴν πορεία του. Τὸ τέλος τῆς ἱστορίας ἔγκειται περισσότερο στὴν τάση μετάλλαξης πὺν ἐμφανίζει ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία, ἡ ὁποία μεταβάλλεται ραγδαῖα σὲ ἱστορία τῆς τεχνολογίας. Πρόκειται ὄντως γιὰ μία κοσμικὴ κρίση πὺν ἐπισημαίνει τὴν ἀνάγκη γιὰ ἀλλαγὴ πολιτισμικοῦ παραδείγματος ἢ τὴν παθητικὴ μετάβαση στὴ βαρβαρότητα τοῦ τέλους τῆς ἱστορίας.

Ἡ τωρινὴ ἀγωνία τῆς ἱστορίας δὲν θυμίζει σὲ τίποτε τὴν ἀγωνία τοῦ ἀρχαίου κόσμου κατὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Εἶναι πιὸ τραγικὴ, γιατί δὲν εἶναι τὸ τέλος μίας ἐποχῆς, ἀλλὰ εἶναι μία κρίση τοῦ πολιτισμοῦ συλλήβδην. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ὁ Χέγκελ εἶχε δίκιο ὅταν ἔγραφε ὅτι «ἡ ἱστορία εἶναι τὸ παγκόσμιο δικαστήριον». Ὁ πολιτισμένος ἄνθρωπος εἶναι σήμερα ἀπροσανατόλιστος καὶ ἀποδιοργανωμένος πνευματικὰ καὶ ὑπαρξιακά. Ἡ ἱστορία δὲν

είναι μία ὀρθολογική διαδικασία, κατά την ὁποία ὀλοκληρώνεται προοδευτικά ὁ θρίαμβος τοῦ λόγου. Ἡ ἱστορία ἐκφράζει μίαν ἐγγενῆ πορεία λογιμοποίησης συνάμα, ὅμως, καί ἓνα ἰσχυρὸ στοιχεῖο παραλογισμοῦ. Αἴφνης, ἀναδύονται καὶ λειτουργοῦν ἠφαιστειακὲς καὶ ἄλογες δυνάμεις, οἱ ὁποῖες βρίσκονταν καταπιεσμένες στὸ περιθώριο. Ἡ ἱστορία δὲν ἀναλαμβάνει νὰ δώσει στὸν ἄνθρωπο ἐγγυήσεις καὶ προοπτικὴ ἀσφάλειας στὴ ζωὴ του. Ἡ χαστική αὐτὴ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο σὲ «ὀριακὲς» καταστάσεις. Ἡ ἐποχὴ μας εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἀπιστίας, τῆς ἀβεβαιότητας, τῆς σύγχυσης, τῆς ἀπελπισίας καὶ κυρίως τοῦ μηδενισμοῦ, ὁ ὁποῖος προβάλλει ὡς ἡ νέα ὀντολογία πὸν κινεῖ τὸν μετανεωτερικὸ μας κόσμο. Ἀλλὰ ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ δὲν εἶναι ἄσχετος ἀπὸ τὸν τελικὸ προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ πίστη τοῦ ἀνθρώπου τῆς νεωτερικότητας, δηλαδή τοῦ ἀνθρώπου πὸν ἀνακάλυψε ταυτόχρονα τὴν προσωπικὴ ἐλευθερία καὶ τὸν συνεχῆ καὶ εὐθύγραμμο χρόνον τῆς ἱστορίας. Ὁ ἱστορικὸς ἄνθρωπος εἶναι ἀθεράτευτα ταυτισμένος μὲ τὴν ἱστορία καὶ τὴν πρόοδο. Δὲν μπορεῖ νὰ ἐπαναπαύεται στὸν παραδοσιακὸ ὀρίζοντα τῶν ἀρχετύπων καὶ τῆς ἐπανάληψης, ἀλλὰ δημιουργεῖ καινοτομίες τις ὁποῖες καὶ ἀξιοποιεῖ διαρκῶς. Μία τέτοια ἐλευθερία εἶναι ἱκανὴ νὰ προστατεύσει τὸν μετανεωτερικὸ ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν τρόπο καὶ τὸ κενὸ τῆς ἐλευθερίας, γιατί θὰ ἔχει πηγὴ καὶ στήριγμά της ὄχι τὸν πεπερασμένο ἄνθρωπο ἀλλὰ τὸν ἄπειρο καὶ ἄκτιστο Θεὸ. Ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεὸ, πέρα ἀπὸ τις ὁποῖες παραμορφώσεις, ἀποτελεῖ κατάφαση στὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως ἀκριβῶς γιὰ τὸν Θεὸ ὅλα εἶναι δυνατά, ἔτσι καὶ ὁ *κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν* τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, διαρρηγνύοντας τὸ ἀναγκαστικὸ πλαίσιο τῆς κυκλικῆς ἐπανάληψης τῆς φύσης, ἐπιχειρεῖ νὰ δημιουργήσει τὸ ἱστορικὸ γίνεσθαι. Ἐφόσον, ὅμως, ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος καὶ εἰσήλθε *προσωπικά* στὴν ἱστορικὴ διαδρομὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἱστορία μπορεῖ νὰ ἔχει πλέον ἓνα τέλος, μίαν «ἔξοδο».

Ἐγκαινιάζοντας ἓνα νέο καὶ μοναδικὸ τρόπο ὑπαρξης μέσα σὲ ἓνα κόσμον πὸν κατευθύνεται ἀπὸ νόμους, ὁ ἄνθρωπος τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἔχει τὴν ὑπαρξιακὴ βεβαιότητα ὅτι οἱ τραγωδίες τῆς ἱστορίας ἔχουν ἓνα μεταἰστορικὸ, ἔστω καὶ ἀθέατο στὴν ἀνθρωπότητα στὴν παρούσα κατάστασή της, νόημα καὶ τελικὸ σκοπὸ. Κάθε ἄλλη ἐλευθερία, ὁποῖες ἱκανοποιήσεις καὶ ἂν παρέχει στὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, εἶναι ἀνίσχυρη νὰ δικαιολογήσει τὸν λόγο ὑπάρξεως τῆς ἱστορίας καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ἀπελπισία καὶ τὸν τρόπο τῆς ἱστορίας. Ἡ ἀκατάληκτη ἱστορία ὑπὸ τις συνθήκες τοῦ ἀντικειμενικοῦ

κόσμου σημαίνει τὸν θρίαμβο τοῦ πεπερασμένου, δηλαδή, τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ ὁ θάνατος μέσα στὴν ἱστορία συνιστᾷ μία τραγικὴ ἀντίφαση. Τὸ νόημα τῆς ἱστορίας δὲν μπορεῖ νὰ συλληφθεῖ στὴν ἀντικειμενοποιημένη μορφή τῆς ἱστορίας. Πίσω ἀπὸ τὴν ἱστορία κρύβεται ἡ μεταῖστορία, πέρα ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ χρόνο, πὸν προσμετρᾷ τὴ γένεση καὶ τὴ φθορὰ τῶν ὄντων, ὑφίσταται ὁ ὑπαρξιακὸς χρόνος τῶν ἐσχάτων. Ἡ τραγωδία καὶ τὰ βάσανα τῆς ἱστορίας εἶναι κυρίως ἡ τραγωδία καὶ τὰ βάσανα τοῦ χρόνου. Ἡ ἱστορία δὲν εἶναι τὸ «πανδοχεῖο», ὅπου παίζεται τὸ δράμα τῆς ἀνθρώπινης μοίρας. Ἡ ἱστορία ἔχει νόημα μόνον, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ φθάσει σὲ ἓνα τέλος. Ἡ ὑπέρβαση τῆς διαλεκτικῆς ἀνθρώπου καὶ ἱστορίας, ἐλευθερίας καὶ ἀναγκαιότητας δὲν ἀποβαίνει οὐτοπία καὶ αὐταπάτη, ἀκριβῶς ὅταν ἡ ἱστορία καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου φωτίζονται μὲ τὴν προοπτικὴ τῶν ἐσχάτων καὶ τοῦ τέλους.

Σταῦρος Γιαγκάξογλου